

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

den. Zo kan haar oorspronkelijke verlangen — in plaats van te hypertrofiëren tot verwerpelijke en onhanteerbare dwingende proporties — weer tot een hanteerbaar subjectiverend verlangen teruggebracht worden. Dat komt tussen de twee zittingen mooi tot uiting in de droom, waarmee de therapeute zich — op een onbewaakt moment — om zo te zeggen ‘herpakt’. De droom biedt een draaglijke container waarin een verzachtende initiatie tot intimiteit het van de harde machtsstrijd overneemt. Met de droom nemen beide als het ware simultaan het initiatief: in de droom neemt patiënte het initiatief, de droom zelf is een initiatief van de droomster, en omgekeerd: de patiënte doet de therapeute dromen, de therapeute laat de patiënte in de droom het initiatief nemen. De schaamte die erbij komt kijken zie ik als de nawerking van het verwerpelijke karakter dat haar verlangen op den duur had aangenomen (of je nu *doer* bent of *done to*, de gedroomde scène is *not done*), maar is tegelijk ook op te vatten als een aanzet tot symbolisering: zowel de andere patiënte als de collega-therapeut die in de droom getuige zijn van het gebeuren, vervullen — voor beide posities — de rol van pacificerende derde, waardoor de voorheen in een uitzichtloze dubbele herhalingsdwang gevangen impasse openbreekt en een plaats krijgt in het triangulaire intersubjectieve veld. Met de droom wordt de schaamte om zo te zeggen gedeeld, Nora staat er niet meer alleen voor. We kunnen hier het onderscheid maken tussen ‘destructieve schaamte’ en ‘constructieve schaamte’, schaamte die mentale verruiming afremt dan wel stimuleert. De verademing waarmee de gedroomde uitbreiding van de mentale ruimte bij de therapeute gepaard gaat, zal de confrontatie met en de doorwerking van de onderliggende innerlijke conflicten bij Nora wellicht faciliteren. In het vervolg van het analytisch proces kan de dwingende wanhoop geleidelijk plaatsmaken voor ongedwongen hoop.

Literatuur

- NICOLAI, N. (2018). In de wieg gelegd om te reguleren: Gevangen in de blik. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen*, 24, 244-245.
- THYS, M. (2017). On fascination and fear of annihilation. *International Journal of Psychoanalysis*, 98, 633-655.
- VAN DE REPE, C. (2018a). De onverdraaglijke blik: Twee sessies van een psychoanalytische psychotherapie. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen*, 24, 240-243.
- VAN DE REPE, C. (2018b). Replik op de commentaren van Nelleke Nicolai en Ronny Vandermeeren. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen*, 24, 249-251.
- VANDERMEEREN, R. (2018). De rijkdom van het moment. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen*, 24, 246-248.
- WINNICOTT, D.W. (1967). Mirror-role of mother and family in child development. In *Playing and reality* (pp. 130-138). London: Penguin Books, 1986.

Psychoanalyse en onderzoek: beter geen rimpelloos huwelijk

Reactie op

Patrick Luyten (2019). Psychoanalyse en onderzoek: uit de ‘splendid isolation’. *Tijdschrift voor Psychoanalyse en haar toepassingen*, 25, 5-16.

REITSKE MEGANCK

Psychoanalyse en wetenschappelijk onderzoek, het is geen vanzelfsprekende verhouding. Zoals Patrick Luyten in zijn artikel over de al dan niet zo ‘splendid isolation’ van de psychoanalyse ten aanzien van wetenschap helder beschrijft, was Freuds verhouding ten aanzien van (empirische) wetenschappen er zeker geen van afwijzing. Die afwijzing ontstond pas later en inderdaad vooral vanuit het veld zelf.

Vanuit mijn eigen ervaring met hoe systematisch onderzoek de blik kan openen en dogmatisch denken in de kiem kan smoren — al kan onderzoek, net zoals theorie, helaas ook als oogkleppen fungeren —, zal ik de laatste zijn om de zinvolheid ervan ter discussie te stellen; de psychoanalyse moet inderdaad geen geloof zijn op grond van één of andere boven alle twijfel verheven meester. Maar toch blijft er misschien maar beter ook iets wringen in de verhouding tussen psychoanalyse en wetenschap. Niet om onderzoek naar de psychoanalytische brandstapel te verwijzen, maar omdat zo blijvend de vraag gesteld kan worden naar datgene wat de mens drijft, hetgeen ons verstoort en fundamenteel niet integreerbaar blijft. En bovendien kan de psychoanalyse zo ook een rol blijven spelen in het ondervragen van wetenschap en wat deze beoogt. Uiteraard kan dat alleen maar als er een — al is het krakkemikkige — verhouding is, en wetenschap als dusdanig afwijzen voor alles wat de psychoanalyse betreft, sluit dat a priori uit. De dialoog is in dat opzicht een beter vertrekpunt dan het zich buiten — of inderdaad en helaas boven — elk wetenschappelijk discours stellen. Maar de nood aan wetenschappelijk onderzoek naar de psychoanalyse als praktijk en als theorie ondersteunen, houdt liever geen naadloos invoegen in de heersende onderzoekspraktijken uit de psychologie in. En het is bij dit punt dat ik toch graag een kanteekening plaats bij het besproken onderzoek. Het is goed dat er evidentie komt voor de werkzaamheid van psychoanalytische benaderingen en dat ze zo hun plaats verwerven in het landschap van psychotherapeutische behandelvormen. Maar moeten psychoanalytische onderzoekers, die ondertussen vaak erg beslagen zijn in de methodologische dimensies van gangbare onderzoeksopzetten, hier niet ook de kat de bel aanbinden over de gebrektheid van dergelijk 'bewijs'? Moeten we, om aan geloofwaardigheid te winnen, meegaan in de problematische methodologische en meer fundamentele aannames

die de psychologie in een crisis stortten (zie bijvoorbeeld Allison e.a. 2016)? Het dominante methodologisch perspectief, met zijn focus op meten en vertrekkende van een mechanistisch mensbeeld, schiet duidelijk tekort in dit veld waar het onderzoeksobject een subject is (of de interactie tussen verschillende actief betekenisverlenende subjecten), wat vraagt om een idiografische eerder dan de heersende nomothetische benadering. Terugtrekken in een 'splendid isolation' is hier de cynische of narcistische oplossing; kritisch in dialoog gaan misschien de meer constructieve. En hier kan de psychoanalyse mijns inziens bij uitstek steun bieden aan de steeds luider klinkende stem dat we, zoals Thorngate (1986) gevat stelt, van een 'aggregate then analyze'- naar een 'analyze then aggregate'-benadering moeten waarbij we niet focussen op een fictieve 'gemiddelde' persoon, maar vertrekken van het individuele geval mét methoden die recht doen aan de complexiteit en onvoorspelbaarheid van het menselijk functioneren (Molenaar & Valsiner 2005; Desmet 2018). Laat ons dus maar doorgaan met de verhouding tussen psychoanalyse en wetenschap ter discussie te stellen, niet vanuit een ivoren toren, maar met twee voeten in de onderzoeks- en analytische praktijk, zodat ze beide in beweging blijven.

Literatuur

- ALLISON, D.B., BROWN, A.W., GEORGE, B.J., & KAISER, K.A. (2016). Reproducibility: A tragedy of errors. *Nature*, 530, 27.
- DESMET, M. (2018). *The pursuit of objectivity in psychology*. Gent: Owl Press.
- MOLENAAR, P.C.M., & VALSINER, J. (2005). How generalization works through the single case: A simple idiographic process analysis of an individual psychotherapy. *International Journal of Idiographic Science*, 1, 1-13.
- THORNGATE, W. (1986). The production, detection, and explanation of behavioral patterns. In J. Valsiner (red.), *The individual subject and scientific psychology* (pp. 71-93). New York: Plenum Press.